

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора *Мартинюка Володимира Петровича*

на дисертаційну роботу Покришки Дмитра Степановича

«Технологічна конкурентоспроможність національної економіки як чинник

економічної безпеки України», подану на здобуття наукового ступеня

кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека

держави (економічні науки)

1. Актуальність теми дослідження

Модифікація та посилення конкурентних викликів, пов'язаних із становленням нової технологічної парадигми розвитку, зумовлює необхідність пошуку країнами нових конкурентних переваг, спроможних забезпечити зміцнення їх конкурентоспроможності в середньо- і довгостроковій перспективі. Адже значно ослабла важливість формування конкурентних переваг на основі низької вартості робочої сили, валютного курсу та інших традиційних для індустріальної епохи чинників. Водночас ці процеси обумовлюють формування нового потенціалу для розвитку кожної країни на основі модернізації та адаптації економічної моделі за рахунок інноваційних чинників.

Інтенсифікація глобальних технологічних змін відкриває можливості для зміцнення технологічної основи конкурентоспроможності національних економік. Відмінності у конкурентоспроможності між країнами виникають внаслідок їх спроможності створювати, освоювати, адаптувати і ефективно використовувати технології, знання та інновації. Забезпечення технологічної конкурентоспроможності національної економіки є однією із передумов зміцнення економічної безпеки держави, оскільки дозволяє підвищувати продуктивність економіки на умовах кращих, ніж у конкурентів. У перспективі із підвищенням технологічної конкурентоспроможності істотно посилюється рівень економічної безпеки держави за рахунок збільшення інвестиційних та

інноваційних ресурсів, зростання частки наукоємних, інноваційних виробництв та економічної діяльності з високою часткою доданої вартості, розширення експорту товарів на кінцевих технологічних стадіях виробництва тощо.

Все це дозволяє стверджувати, що актуальність теми дисертаційного дослідження Д. С. Покришки є достатньо вагомою, а розв'язання поставлених у цьому контексті завдань орієнтується на вирішення низки наукових проблем, пов'язаних з підвищенням рівня економічної безпеки України.

Дисертаційна робота виконувалась згідно з плановими науково-дослідними роботами Національного інституту стратегічних досліджень: Соціально-економічний розвиток України: формування конкурентоспроможності в умовах відкритої економіки (номер державної реєстрації 0108U000952); Державна соціально-економічна політика (номер державної реєстрації 0109U000493); Державна соціально-економічна політика (номер державної реєстрації 0110U004009); Економічний розвиток України в післякризовий період: передумови та засади стратегії реформ (номер державної реєстрації 0111U001548); Формування економічної політики України в умовах ризиків фінансово-економічної кризи (номер державної реєстрації 0112U000835); Структурна модернізація економіки України в умовах ризиків макроекономічної нестабільності (номер державної реєстрації 0113U001158); Механізми активізації економічного зростання в Україні (номер державної реєстрації 0114U003192); Економічний розвиток України та економічна безпека держави (номер державної реєстрації 0115U003109); Інструменти забезпечення економічної безпеки України в умовах зовнішньої агресії (номер державної реєстрації 0116U001475); Стратегія протидії економічним загрозам гібридної війни (номер державної реєстрації 0117U004180); Концепція економічної безпеки України в умовах сучасної моделі євроатлантичного співробітництва (номер державної реєстрації 0118U003510); Методологія ідентифікації, моніторингу та попередження загроз економічної безпеки України в умовах гібридної агресії (номер державної реєстрації 0119U000016); Консолідація

ендогенних чинників економічного зростання в Україні в умовах глобальної невизначеності (номер державної реєстрації 0120U000261).

2. Основні наукові положення, висновки і рекомендації, що сформульовані у дисертації, їх новизна, рівень обґрунтованості

Дисертаційне дослідження характеризується комплексним підходом до розв'язання поставленого у ньому наукового завдання, що полягає визначенні теоретичних, науково-методичних, інструментальних та прикладних засад забезпечення технологічної конкурентоспроможності для підвищення рівня економічної безпеки держави в сучасній парадигмі інноваційного та технологічного розвитку.

Досягнення поставлених завдань забезпечено завдяки глибокому творчому опрацюванню автором багатьох наукових, методичних, статистичних джерел та інформаційних матеріалів з обраної тематики. Зокрема, достовірність та обґрунтованість отриманих результатів підтверджується використанням у роботі інформації Державної служби статистики України, Національного банку України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а також впливових міжнародних та європейських організацій – Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Міжнародного валютного фонду, Конференції ООН з торгівлі та розвитку, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, Департаменту ООН з економічних та соціальних питань, Європейської економічної комісії ООН, Міжнародної організації праці, Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Європейської Комісії, Європейського інвестиційного банку, Євростату тощо.

Представлені автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості, що підтверджується узагальненням великої кількості фундаментальних праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів,

використанням значного масиву статистичної інформації, достатньою апробацією одержаних результатів.

Слід окремо зазначити, що в ході дослідження автором було використано більше 130 іншомовних джерел, результатом чого стали дослідження основних сучасних наукових і прикладних підходів до визначення поняття технологічної конкурентоспроможності національної економіки та діагностування її рівня, систематизація основних інструментів, які використовуються для забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки різними країнами.

Логічна схема, застосована Д. С. Покришкою під час здійснення ним дослідження, свідчить про володіння автором основними методологічними конструкціями та методичними інструментами наукового пошуку. Фаховість дослідження значним чином обумовлена використанням широкого спектру адекватних для обраної тематики та цілей роботи наукових методів – наукової абстракції, декомпозиції, історико-логічного, аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації, порівняльного аналізу, групування, факторного аналізу, статистичного, графічного, економіко-математичного моделювання, аналогій, структурно-функціонального та інших.

Методологічні аспекти наукового дослідження грамотно поєднуються в дисертації з аналізом прикладних проблем, на основі чого формулюються аргументовані висновки та пропозиції, що містять як теоретичну значимість, так і практичну цінність, а також відзначаються достатнім рівнем наукової новизни.

Аналіз отриманих у дисертації результатів дозволяє виокремити низку наукових розробок та положень, що характеризуються науковою новизною та засвідчують особистий внесок автора у розвиток теорії та практики економічної безпеки держави. До основних наукових результатів дослідження автором справедливо віднесено такі елементи:

- 1) вперше запропоновано на основі врахування характеру змін технологічної інклюзії, що виступає критерієм збалансованого підвищення рівня економічної безпеки держави, здійснювати оцінку характеру впливу і взаємозв'язку технологічної конкурентоспроможності національної економіки та

економічної безпеки держави; надано авторську інтерпретацію поняття технологічної інклюзії та визначено комплекс її складників (структурний, часовий, суб'єктний, просторовий, соціальний та цифровий) (с. 46-48);

2) надано авторську дефініцію «технологічної конкурентоспроможності національної економіки», яка враховує реальну та потенційну здатність національної економіки формувати, освоювати, впроваджувати та поширювати інновації, знання та технології на умовах кращих, ніж у конкурентів, що сприяє розвитку системи теорій про технологічну конкурентоспроможність національної економіки та економічну безпеку держави та розширює їх понятійний апарат (с. 45);

3) удосконалено систему діагностування рівня технологічної конкурентоспроможності національної економіки на основі систематизації підходів до визначення її на основі п'яти складників: зовнішньоторговельного, ресурсного, патентного, інноваційного, технологічних можливостей, що дозволяє здійснювати коректний компаративний аналіз для різних країн та розширює аналітичне підґрунтя для ухвалення рішень у сфері забезпечення економічної безпеки держави (с. 38-44);

4) для визначення забезпеченості економічної безпеки держави технологічними можливостями у запровадженні виробництва та освоєнні експорту більш технологічно складної продукції у динамічному вимірі розроблено авторський інтегральний індикатор технологічних можливостей (ІТМ) (с. 201-205), визначено динамічне еталонне та фактичне значення ІТМ для національної економіки за категоріями технологічності (с. 206), ідентифіковано рівні технологічної забезпеченості економічної безпеки України на основі оцінки технологічних розривів (критичний, небезпечний, незадовільний, задовільний та оптимальний) (с. 208) для оцінки загроз для економічної безпеки держави;

5) удосконалено систематизацію організаційно-економічних та фінансових інструментів забезпечення технологічної конкурентоспроможності національної економіки за напрямками, що відображають зміст обґрунтованих її компонентів: фінансування інновацій і технологій; залучення зовнішніх

інвестиційних та інноваційних ресурсів; ініціативи щодо сприяння трансферу інновацій і технологій від наукового до підприємницького сектору, створення і зміцнення ділових зв'язків; стимулювання попиту на інновації (с. 91-105);

б) визначено рамкові умови для реалізації політики забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки України в контексті підвищення економічної безпеки держави, що включають: умови забезпечення макроекономічної стабільності, засади реалізації ефективної конкурентної політики, забезпечення оптимальних параметрів відкритості економіки, забезпечення дієвості національної інноваційної системи, запровадження результативного режиму захисту прав інтелектуальної власності, підвищення якості підприємництва (с. 183-189);

7) запропоновано організаційно-економічні та фінансові методи забезпечення підвищення технологічної конкурентоспроможності економіки України, орієнтовані на забезпечення технологічної інклюзії, мінімізацію внутрішніх та зовнішніх технологічних розривів через упровадження для різних секторів економіки та суб'єктів економічних відносин комплексного пакету підтримки залежно від їх технологічної результативності (с. 211-227).

Зазначені положення за рівнем наукової новизни є достатніми з точки зору вимог, затверджених для дисертацій на здобуття ступеня кандидата економічних наук.

3. Теоретична цінність отриманих результатів роботи

Наукові положення і теоретичні висновки, отримані за результатами дослідження, які стосуються теоретичного обґрунтування впливу технологічної конкурентоспроможності на економічну безпеку держави, розроблення механізмів та інструментів формування і реалізації технологічної конкурентоспроможності національної економіки як основи зміцнення економічної безпеки держави, утворюють теоретичну цінність роботи та отриманих результатів для подальших досліджень у сфері економічної безпеки.

4. Практична значущість висновків та рекомендацій дослідження

Практична цінність сформульованих у дисертації висновків та рекомендацій підтверджується їх використанням при формуванні стратегічних засад економічного розвитку України та пріоритетів державної економічної політики. Зокрема, наукові розробки та рекомендації автора були використані при підготовці щорічних послань Президента України до Верховної Ради України у 2010 – 2020 рр., при виконанні науково-дослідних робіт Національного інституту стратегічних досліджень (довідка № 293/120 від 02 лютого 2021 р.); при підготовці Стратегії економічної безпеки України на період до 2025 року Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (довідка № 3032-05/13173-07 від 26 лютого 2021 р.); у законопроектній роботі Комітету Верховної Ради України з питань економічного розвитку (довідка № 293/340 від 01 квітня 2021 р.); в управлінській діяльності ТОВ «ЕКОБІОПРОМ» (довідка від 27 січня 2021 р.) та ТОВ «ДТІМ» (довідка від 1 лютого 2021 р.).

Практичне значення авторських рекомендацій і підходів підтверджується їх апробацією на 15 міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, семінарах.

5. Повнота викладу результатів дослідження у наукових фахових виданнях

Дисертаційна робота пройшла необхідну апробацію, про що свідчить достатньо повне відображення її положень, висновків та рекомендацій у наукових фахових публікаціях автора, а також їх обговорення на наукових конференціях. Зокрема, основні результати дослідження висвітлені у 25 наукових публікаціях загальним обсягом 29,31 д. а., з яких 14,08 д. а. належить особисто автору, у тому числі в 3 колективних монографіях, 1 статті у зарубіжному виданні, 13 статтях у наукових фахових виданнях України, у тому числі 4 статтях

у наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 8 публікаціях у матеріалах конференцій та інших виданнях.

6. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертаційної роботи і автореферату

Аналіз змісту та структури дисертаційної роботи, викладених в ній теоретичних положень, науково-методичних і прикладних розробок, дозволяють оцінити її позитивно. Вона за своїм змістом повністю відповідає меті та поставленим завданням дослідження.

Ознайомлення з авторефератом дисертації Покришки Д. С. дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом він відповідає вимогам МОН України до такого виду робіт. У тексті автореферату відображено основні положення, результати і висновки здійсненого автором дисертаційного дослідження. Автореферат достатньою мірою узагальнює та відображає викладені у дисертації наукові положення.

У цілому, позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, доцільно звернути увагу на наступні дискусійні положення і окремі недоліки, зокрема:

– дискусійним положенням є твердження автора про те, що «технологічний розвиток економіки завжди пов'язаний з припливом іноземних знань і технологій через торгівлю (імпорт інвестиційних товарів, а також неуречевлених технологій через придбання ліцензій і патентів), прямі іноземні інвестиції, що посилюють вітчизняні заходи щодо технологічного розвитку». На с. 49 дисертації та далі в роботі автор розглядає ПІІ переважно у їх позитивній ролі у прискоренні технологічних змін та підвищенні технологічної конкурентоспроможності. Сучасна ж практика засвідчує неоднозначну роль ПІІ у цих процесах. Так, стримування технологічного розвитку країн-реципієнтів ПІІ та провадження окремими країнами жорсткої технологічної політики, як це має місце, наприклад, при залученні ПІІ з КНР, потребує переосмислення ролі та впливу ПІІ на економічну, та навіть, національну безпеку держав;

– потребує також уточнення положення про те, що «Високий рівень технологічної конкурентоспроможності економіки дозволяє знизити загрози для економічної безпеки держави, пов'язані із невизначеністю для компаній, галузей та країн» (с. 60 Дисертації). Адже існує багато прикладів, коли високий рівень технологічної конкурентоспроможності створює істотні виклики таким складовим економічної безпеки держави як соціальна, демографічна та ін.;

– у підрозділі 3.1 «Стратегічні пріоритети політики забезпечення технологічної конкурентоспроможності економіки України» (с. 183 – 199 Дисертації) більше уваги приділено загальним макроекономічним умовам розвитку, і непропорційно менше – пріоритетам, які безпосередньо визначають політику забезпечення технологічної конкурентоспроможності;

– у блоці організаційно-економічного механізму, який описує розбудову та впровадження інтегрованої системи фінансових і фіскальних стимулів для розвитку інвестиційної та інноваційної активності приватного бізнесу (с. 212 – 213 Дисертації) автором слушно зазначено, що потрібно зробити, водночас не пояснюється, якими методами та заходами це має досягатись в українських реаліях;

– у рекомендаціях щодо «залучення іноземних інвестицій у наукоємний та інноваційний сектор» (с. 218 – 220 Дисертації) автором пропонується цікавий підхід таргетування інноваційної та науково-дослідної спрямованості іноземних інвестицій на основі системного моніторингу цього процесу на загальнодержавному рівні. При цьому, автором не надаються пояснення стосовно механізмів такого таргетування, що істотно звужує розкриття такої важливої концептуальної ідеї.

Проте, висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки теоретико-методичного рівня і практичної значущості отриманих результатів дослідження. Дисертаційна робота є цілком збалансованою та логічно структурованою, має завершений вигляд і засвідчує високий рівень володіння автором матеріалом та його здатність до глибоких наукових узагальнень.

7. Загальний висновок

Дисертаційна робота Покришки Д.С. «Технологічна конкурентоспроможність національної економіки як чинник економічної безпеки України» є завершеним, самостійним науковим дослідженням, виконаним на високому рівні. Отримані нові наукові результати в сукупності вирішують важливе наукове завдання, що полягає у визначенні теоретичних, науково-методичних, інструментальних та прикладних засад забезпечення технологічної конкурентоспроможності для підвищення рівня економічної безпеки держави в сучасній парадигмі інноваційного та технологічного розвитку. Робота відповідає паспорту спеціальності 21.04.01 - економічна безпека держави.

Дисертаційна робота відповідає вимогам пп. 9, 11, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. зі змінами та доповненнями, а її автор Покришка Дмитро Степанович заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 – економічна безпека держави (економічні науки).

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри адміністративного
та фінансового менеджменту
Національного університету
«Львівська політехніка» МОН України

МФ
В. П. Мартинюк

Підпис
Вікторія Семеновна
Р.Братська

